

Завертайло Інга Олександрівна

Національний університет «Одеська юридична академія»,

аспірант кафедри кримінального процесу

начальник відділу прокуратури Одеської області

ОСКАРЖЕННЯ РОЗМІРУ ЗАСТАВИ, ВИЗНАЧЕНОЇ СУДОМ ПРИ ОБРАННІ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У ВИГЛЯДІ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ

Досить актуальним є питання необхідності оскарження рішень слідчих судів, якими при застосуванні запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, визначається розмір застави без врахування вимог ч. 5 ст. 182 КПК України, та є недостатнім для забезпечення виконання підозрюваним обов'язків, передбачених КПК України.

Відповідно ч. 3 ст. 183 КПК України слідчим суддею, судом при розгляді питання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою в обов'язковому порядку має визначатися розмір застави, достатньої для забезпечення виконання підозрюваним обов'язків, передбачених КПК України, за виключенням випадків, передбачених ч. 4 ст. 183 Кодексу.

Згідно ч. 4 ст. 183 КПК при постановленні ухвали про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою слідчий суддя, враховуючи підстави та обставини, передбачені ст.ст. 177, 178 КПК, має право не визначити розмір застави у кримінальному провадженні: 1) щодо злочину, вчиненого із застосуванням насильства або погрозою його застосування; 2) щодо злочину, який спричинив загибель людини; 3) щодо особи, стосовно якої у цьому провадженні вже обирався запобіжний захід у вигляді застави, проте був порушений нею.

Ухвала слідчого судді, суду, зокрема, має містити обґрунтування обраного розміру застави (ч. 3 ст. 183 КПК України).

Однак, окремими суддями допускаються випадки маніпулювання положеннями кримінального процесуального законодавства при обранні запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою в частині визначення розміру застави, який є недостатнім для забезпечення виконання підозрюваним обов'язків, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України, та не є співмірним з обставинами та тяжкістю вчиненого злочину.

З положень ч. 5 ст. 182 КПК України вбачається, що у виключних випадках, якщо слідчий суддя, суд встановить, що застава у зазначених межах не здатна забезпечити виконання особою, що підозрюється у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину, покладених на неї обов'язків, застава може бути призначена у розмірі, який перевищує вісімдесят чи триста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб відповідно.

У той же час, мають місце випадки, коли судом не в повній мірі враховуються вищевказані положення КПК України при визначенні розміру застави до осіб, які підозрюються у вчиненні тяжких або особливо тяжких злочинів, особливо у службових, корупційних злочинах, які отримали значний суспільний резонанс.

Відповідно до ч. 3 ст. 392 КПК України в апеляційному порядку також можуть бути оскаржені ухвали слідчого судді у випадках, передбачених цим Кодексом. Перелік таких ухвал визначено у статті 309 КПК України, згідно частини 1 якої під час досудового розслідування можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали слідчого судді.

Положення ст. 309 КПК України передбачають, що оскаржити в апеляційному порядку можливо лише ухвали слідчого судді про застосування запобіжних заходів у вигляді тримання під вартою, домашнього арешту або відмову у цьому.

Попри це з положень ч. 1 ст. 309 КПК України вбачається відсутність можливості оскарження рішення судді про задоволення клопотання про

тримання під вартою, у разі якщо прокурор вважає, що розмір визначеної застави не забезпечить уникнення ризиків за ст. 177 КПК України та оскарження рішення про застосування застави у разі якщо прокурор вважає, що розмір визначеної застави не забезпечить уникнення ризиків за ст. 177 КПК України.

Позиція Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ з цього питання відображена в узагальненні судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження від 07.04.2014, згідно підпункту 6 підрозділу 3.5 якого, застосування слідчим суддею запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою передбачає обов'язок слідчого судді визначити в ухвалі розмір застави, достатньої для забезпечення виконання підозрюваним обов'язків, передбачених КПК, крім випадків, передбачених ч. 4 ст. 183 КПК. Визначення розміру застави у такому випадку здійснюється у порядку визначеному ст. 182 КПК.

Оскарження застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою в частині визначення розміру застави не можна визначати як оскарження запобіжного заходу у вигляді застави. Тому апеляційні суди повинні приймати такі скарги до розгляду як оскарження застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою [2].

По суті оскарженню в такому випадку підлягає застава як альтернативний запобіжний захід.

Правозастосовувачі, які заперечують можливість оскарження застави, як альтернативи триманню під вартою, наводять такі аргументи. По-перше, КПК України не передбачає оскарження застосування застави як самостійного запобіжного заходу, а тому нелогічним є оскарження застави як альтернативи триманню під вартою. По-друге, згідно з ч. 3 ст. 407 КПК України за наслідками апеляційного розгляду за скаргою на ухвали слідчого судді суд апеляційної

інстанції має право: 1) залишити ухвалу без змін; 2) скасувати ухвалу і постановити нову ухвалу. Тобто, апеляційний суд не вправі змінювати ухвалу слідчого судді (на відміну від його повноважень за наслідками апеляційного розгляду за скаргою на вирок або ухвалу суду першої інстанції – п. 3 ч. 1 ст. 407 КПК України). По суті, якщо предметом оскарження в апеляційній скарзі є розмір застави як альтернативи триманню під вартою, то має бути передбачено в КПК України повноваження суду апеляційної інстанції змінити ухвалу слідчого судді.

Зрозуміло, що зміна ухвали та постановлення нової ухвали є різними за змістом процесуальними рішеннями апеляційного суду. Втім, практика свідчить, що у деяких випадках апеляційні суди залишають ухвали слідчого судді без змін, хоча визначають розмір застави як альтернативи триманню під вартою і покладають на підозрюваного конкретні обов'язки [3, с. 141].

Або, змінюючи розмір застави як альтернативи триманню під вартою, апеляційні суди скасовують ухвалу слідчого судді і постановляють нову ухвалу.

Як приклад, ухвалою слідчого судді Приморського районного суду м. Одеси частково задоволено клопотання слідчого прокуратури Одеської області про застосування до підозрюваного запобіжного заходу в частині тримання останнього під вартою строком на 2 місяця. Проте, в частині застосування до підозрюваного застави 1 000 000 гривень, слідчому відмовлено, та встановлено заставу у розмірі 150 розмірів мінімальної заробітної плати, що на момент застосування склало 182 700 гривень.

У зв'язку з тим, що при визначенні розміру застави слідчим суддею не враховано всі обставини та ризики, процесуальним керівником у даному кримінальному провадженні на ухвалу суду першої інстанції подано апеляційну скаргу з вимогами постановити нову ухвалу, якою обрати підозрюваному запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, з альтернативою внесення

застави у розмірі 821 мінімальних розмірів заробітних плат, що складає 999 978 гривень.

Апеляційний суд Одеської області дійшов висновку, що апеляція прокурора підлягає частковому задоволенню та ухвалив нову ухвалу щодо застосування до підозрюваного запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Розмір застави, як запобіжного заходу, достатнього для забезпечення виконання ним обов'язків, передбачених КПК України, визначив у розмірі 300 розмірів мініимальної заробітної плати, що склало 365 400 гривень [4].

Враховуючи викладене, вважаю такими, що потребують удосконалення на законодавчому рівні положення КПК України, які визначають порядок обрання слідчим суддею, судом запобіжного заходу у вигляді застави як альтернативи триманню під вартою.

Зокрема, доцільно доповнити підпункт 2 пункту 1 статті 309 КПК України положенням щодо можливості оскарження в апеляційному порядку ухвали слідчого судді про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або відмову в його застосуванні, визначення розміру застави без врахування вимог ч. 5 ст. 182 КПК України при застосуванні запобіжного заходу.

Список використаної літератури:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI /[Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

2. Витяг з узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних

справ від 07.02.2004 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0001740-14>.

3. Тищенко О.І. Окремі аспекти застосування запобіжного заходу у вигляді застави (за матеріалами судової практики) / О.І. Тищенко // Юридичний науковий електронний журнал. – 2016. – № 2. – С. 140–141.

4. Ухвала Апеляційного суду Одеської області від 08.07.2015 у справі 522/13877/15-К [Електронний ресурс]: Єдиний державний реєстр судових рішень – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/68866266>